

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин: Закон України від 01 липня 2022 року №2352-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. №58. Ст. 3434.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність: Закон України від 19 липня 2022 року №2434-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. №68. Ст. 4059.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом: Закон України від 18 липня 2022 року №2421-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. №64. Ст. 3837.

7. Про колективні угоди та договори: проект Закону України (реєстр. № 7628 від 02.08.2022 р. (в редакції від 06.10.2022)) <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40184>

8. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про колективні угоди та договори» № 7628 від 03.08.2022р. Верховна Рада України. URL.: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40185>

Афанасьєва Мар'яна Володимирівна

*д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПОВОЄННІ ВИБОРИ В УКРАЇНІ:

КЛЮЧОВІ ПИТАННЯ ТА МАЙБУТНІ ВИКЛИКИ

Наступні українські вибори, які відбудуться після припинення або скасування воєнного стану, матимуть важливе значення для демократичного шляху країни. Ключові питання, з якими стикнеться України після війни,

щодо відновлення роботи демократичних інститутів, потребують обговорення та напрацювання проектів рішень вже зараз.

Виборці. Починаючи з 24 лютого 2022 року Україну вимушені були покинути майже 11 мільйонів українців. Згідно даних Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців кількість громадян України на території країн Європи станом на 7 лютого 2023 року складає 8 051 805 осіб [1]. Щонайменше 2,8 млн українців були вимушені виїхати до країни-агресора або були депортовані [2]. На початку збройної агресії за кордоном перебувало 650-690 тисяч українських дітей, а станом на грудень 2022 року – близько 480-520 тисяч [3]. З чого можна зробити висновок, що близько 10 мільйонів дорослих громадян, тобто виборців, перебуває за межами України.

На виборах 2019 року Міністерство закордонних справ повідомляло, що за даними Державного реєстру виборців, загальна кількість українських виборців за кордоном становила понад 410 тисяч осіб [4], що в 25 разів менше ніж зараз. Всього за кордоном для українців було створено 101 виборчу дільницю в 72 країнах світу. В таких європейських містах як Берлін, Таллінн, Лісабон, Париж, Краків, Рим та Варшава шикувалися великі черги з українських громадян, щоб взяти участь у виборах [5]. Організація голосування такої кількості виборців за кордоном потребує нових підходів та створення додаткових виборчих дільниць.

До того слід додати ситуацію з внутрішньо переміщеними особами. За даними Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України наразі обліковано 4,8 мільйона внутрішньо переміщених осіб. Їх реальна кількість становить близько 7 мільйонів [6]. Це також потребує врахування при організації виборів, зокрема місцевих, оскільки право голосу на виборах депутатів сільської, селищної, міської ради, сільського, селищного, міського голови мають виборці, виборча адреса яких віднесена до території відповідної територіальної громади. Голосування за межами

країни та внутрішньо переміщених осіб вимагатиме додаткових фінансових, організаційних та логістичних зусиль.

Кандидати та політичні партії. Повоєнний період поставить на порядок денний питання забезпечення рівних умов для кандидатів та політичних партій. Мова йде зокрема про відновлення роботи партійних мереж, особливо місцевих осередків на територіях де відбувалися активні бойові дії чи які перебували під окупацією. Також складним є питання проведення передвиборної агітації та фінансування політичних партій, оскільки економічне становище України може створити додаткові складнощі для забезпечення рівних можливостей для кандидатів та політичних партій. Крім того, слід на законодавчому рівні вирішити питання щодо дотримання цензу осілості тими кандидатами, які вимушені були покинути територію України на час запровадження воєнного стану, але при цьому центр їх життєвих інтересів залишався в Україні.

Окружні, територіальні, дільничні виборчі комісії. До складу дільничних виборчих комісій з виборів Президента України 2019 року було включено 445 тисяч 111 членів [7]. Слід зазначити, що, як правило, ці особи вже мають відповідний досвід участі в адмініструванні виборів. Повертаючись до кількості осіб, які вимушені були покинути Україну, організація роботи комісій та навчання їх членів, також буде потребувати додаткових зусиль.

Строки призначення виборів. Виборчий кодекс України передбачає, що рішення щодо призначення виборів, виборчий процес яких був припинений або не розпочався у зв'язку з введенням воєнного стану, ухвалюється відповідним суб'єктом їх призначення не пізніше місяця з дня припинення або скасування воєнного стану, а у разі якщо для проведення виборів законом не вимагається окремого рішення про їх призначення, про початок відповідного виборчого процесу оголошує Центральна виборча комісія не пізніше місяця з дня припинення або скасування воєнного стану. Виникає

запитання щодо готовності всіх суб'єктів та учасників до цього в такий стислий строк.

Заступник голови парламенту вже зараз зазначає, що «потрібен перехідний час після закінчення воєнного стану. Мова може йти про кілька місяців, звучав термін 4-5 місяців. Він спрямований на те, щоб упорядкувати ситуацію зі списками виборців»[8]. Дійсно перехідний термін потрібен, але виборче законодавство такого строку не передбачає, що також потребує завчасного врегулювання.

Виборчі округи та виборчі дільниці. За інформацією Державної служби з надзвичайних ситуацій в Україні заміновано 30% усієї площі держави. За даними рятувальників, тисячі боєприпасів залишаються нездетонованими після обстрілів. Міни та інші вибухонебезпечні предмети можуть залишатися на вулицях, в покинутих будинках і навіть на дитячих майданчиках [9]. Перший етап розмінування займе від 1 до 3 років [10]. Відповідно слід врахувати ці обставини для територіальної організації виборів та логістиці передачі виборчої документації.

Підготовка організації і проведення голосування та підрахунок голосів виборців здійснюються на виборчих дільницях. Виборчі дільниці, як правило, розміщуються в приміщеннях освітніх закладів. З початку повномасштабного вторгнення в Україну пошкодили або зруйнували повністю будівлі понад 3 тис. навчальних закладів: 2638 закладів пошкоджено, 437 зруйновано повністю [11]. Зазначеним приміщенням потрібно буде шукати заміну. Крім того, важливим залишаються питання електропостачання та Інтернет зв'язку, з урахуванням колосальних руйнувань енергосистеми країни.

Фінансування виборів. Чергові парламентські вибори мають відбутися у жовтні 2023, але під час воєнного стану це неможливо. Більш того, у бюджеті на 2023 рік коштів на проведення парламентських виборів не передбачено. Чи будуть внесені зміни до бюджету у разі припинення воєнного стану в цьому році та чи будуть передбачені витрати на вибори у наступному,

покажіть час, але важливим залишається принципова можливість фінансування виборів за умови дефіциту бюджету.

Судовий захист. Захист виборчих прав має вирішальне значення для демократії, тому окремої уваги потребує забезпечення доступу до правосуддя під час виборчого процесу на територіях де суди призупинили свою діяльність через активні бойові дії та тимчасову окупацію.

Виборче законодавство. Вказані та інші ключові питання проведення виборів в післявоєнний період викликають необхідність внесення змін до виборчого законодавства. Важливо провести ці зміни завчасно, відкрито та публічно з залученням до обговорення зацікавлених осіб та експертів.

Слід позитивно відмітити, що Центральна виборча комісія вже в середині 2022 року схвалила пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, спрямовані на забезпечення підготовки та проведення виборів після припинення чи скасування воєнного стану в Україні і надіслала їх Комітету Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування для розгляду та врахування під час підготовки відповідних законопроектів [12].

Євроінтеграційний аспект. Вторгнення прискорило європейську інтеграцію України, у червні 2022 року Україна отримала статусу кандидата у члени ЄС, який передбачає проведення реформ, у тому числі з ключових аспектів демократії, що також має бути враховано при вдосконаленні повоєнного виборчого законодавства.

Війна матиме величезні інституційні, логістичні та законодавчі наслідки для проведення виборів, тому важливо починати готуватися до майбутніх викликів вже сьогодні.

Література:

1. Refugees from Ukraine recorded across Europe. UNHCR. 07 Feb 2023. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
2. З лютого на росію депортували чи змушені були виїхати майже 3 млн українців. 5 канал. 2022. 05 груд. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/z->

liutoho-na-rosiii-buly-deportovani-chy-zmusheni-buly-vyikhaty-maizhe-3-mln-ukraintsiv-294112.html

3. Скільки українських школярів виїхало за кордон. ДивисьІнфо 2023. 3 січ. URL: <http://surl.li/etwse>

4. У МЗС назвали загальну кількість українських виборців за кордоном. Уніан. Інформаційне агенство. 2019. 27 берез. URL: <https://www.unian.ua/elections/10495065-u-mzs-nazvali-zagalnu-kilkist-ukrajinskih-viborciv-za-kordonom.html>

5. Українські вибори: на закордонних дільницях громадяни шикуються в довжелезні черги. Ракурс. 2019. 31 бер. URL: <https://racurs.ua/ua/n120121-ukrayinski-vybory-na-zakordonnyh-dilnucyah-gromadyany-shykuutsya-v-dovjelezni-cherhy-foto.html>

6. Ірина Верещук: Завдання Мінреінтеграції на 2023 рік – інтеграція внутрішніх переселенців. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. 2023. 06 лют. URL: <http://surl.li/etwrh>

7. До ДВК на президентських виборах увійшли понад 445 тисяч членів Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. 2019. 15 берез. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-elections/2660763-do-dvk-na-prezidentskih-vborah-uvijšli-ponad-445-tisac-cleniv.html>

8. Вибори в Україні: у Раді розповіли, коли вони можуть пройти та що може змінитися. УНІАН інформаційне агенство. 2022. 14 груд. URL: <https://www.unian.ua/society/vibori-v-ukrajini-u-radi-rozpovili-koli-voni-mozhut-proyti-ta-shcho-mozhe-zminitisya-12077886.html>

9. «Обережно, міна!»: як російські окупанти мінують територію України та скільки часу треба на розмінування. Центр громадського моніторингу та контролю. 2023. 9 Січ. URL: <https://naglyad.org/uk/2023/01/09/oberezhno-mina-yak-rosijski-okupanti-minuyut-teritoriyu-ukrayini-ta-skilki-chasu-treba-na-rozminuvannya/>

10. У МВС розповіли, скільки часу потрібно на повне розмінування України. Вечірній Київ. 2023. 12 січ. URL: <http://surl.li/etwrj>

11. 2638 закладів пошкоджено 437 зруйновано повністю. Міністрство освіти та науки України. URL: <https://saveschools.in.ua/>

12. Вибори після війни. ЦВК напрацювала законодавчі пропозиції щодо проведення виборів у повоєнний період. Центральна виборча комісія. 2022. 27 верес. URL: <https://cvk.gov.ua/novini/vibori-pislya-viyeni-tsvk-napratsyuvava-zakonodavchi-propozitsii-shhodo-provedennya-viboriv-u-povoiennyi-period.html>

Andrey Neugodnikov

*Honored lawyer of Ukraine, candidate of legal sciences, associate professor
of the department of administrative and financial law
National University «Odesa Law Academy»*

Dmytro Hrebeniuk

*Assistant of the department of international and European law
National University «Odesa Law Academy»*

**THE INFLUENCE OF THE ADMINISTRATIVE SPACE ON THE
LEGAL SYSTEMS OF THE MEMBER STATES
OF THE EUROPEAN UNION**

For the first time, the concept of the European administrative space was used in the materials of the program Support for Improvement in Governance and Management (hereinafter - SIGMA). This program was created in 1992 and is a joint initiative of the Organization for Economic Co-operation and Development and the European Union.

Its goal is to improve public administration and support the socio-economic development of the country by increasing the potential of the public sector, strengthening horizontal management, and improving the development and implementation of public administration reforms.